ชื่อช้างศึกไทยในลิลิตตะเลงพ่าย: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์

Names of Thai Battle Elephants in Lilit Taleng Phai: An Ethnosemantic Study

วรารัชต์ มหามนตรี[1*]

Wararat Mahamontri[2*]

(Received: 16 December 2025; Revised: 25 February 2026; Accepted: 5 March 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ชื่อช้างศึกไทยในลิลิตตะเลงพ่ายด้านความหมาย และศึกษามโนทัศน์ของคนไทยที่สะท้อนให้เห็นจากการตั้งชื่อช้างศึกไทย ด้วยทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) โดยเก็บข้อมูลชื่อช้างศึกไทยจำนวน 26 ชื่อจากวรรณคดีเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงชัยชนะในการกระทำยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ผลการศึกษาพบว่าความหมายของคำที่นำมาประกอบสร้างเป็นชื่อช้างศึกไทยแบ่งตามกลุ่มความหมายได้ 18 กลุ่ม เรียงลำดับตามจำนวนคำที่ปรากฏจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง สิ่งเป็นสิริมงคล 2) ชัยชนะ 3) ช้าง 4) อำนาจ 5) โลกทั้งสาม 6) การกระทำอย่างรวดเร็ว 7) กษัตริย์ 8) อัญมณี เครื่องประดับ 9) ทหาร 10) ศึกสงคราม การรบ 11) การฆ่า ความตาย 12) ไฟ 13) เมือง 14) เทวดา 15) สัตว์ในตำนาน 16) ความกล้าหาญ 17) อาวุธ และ 18) ความพ่ายแพ้ (ของข้าศึก) ส่วนผลการศึกษาด้านมโนทัศน์ที่สะท้อนให้เห็นจากการตั้งชื่อช้างศึกไทยพบมโนทัศน์ด้านความเชื่อและค่านิยมของชนชั้นปกครองไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ ความเชื่อทางคติพุทธเรื่องบุญ โลกทั้งสาม ไฟประลัยกัลป์ล้างโลก และสัตว์หิมพานต์ ความเชื่อทางคติพราหมณ์-ฮินดูเรื่องจักรคืออาวุธของพระนารายณ์และช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมีของพระมหากษัตริย์ ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อช้างศึกที่เป็นสิริมงคล ค่านิยมการตั้งชื่อช้างศึกให้สอดคล้องกับตำราพิชัยสงคราม และค่านิยมการตั้งชื่อช้างศึกให้มีสัมผัสคล้องจอง แม้ในปัจจุบันไม่มีการใช้ช้างเป็นพาหนะในการศึกสงคราม แต่การตั้งชื่อที่มีความหมายเป็นสิริมงคลให้แก่ช้างยังคงมีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของคนไทยทั้งที่ดำรงอยู่และปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของยุคสมัย

คำสำคัญ: การตั้งชื่อ, ช้างศึกไทย, ลิลิตตะเลงพ่าย, ยุทธหัตถี, อรรถศาสตร์ชาติพันธุ์

Abstract

This research article aims to analyze the names of Thai battle elephants in *Lilit Taleng Phai* in terms of their meanings and to study the concepts embraced by Thai people as reflected in the naming of

[1] รองศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

[2] Associate Professor, Lecturer in Department of Thai, Faculty of Humanities, Naresuan University

* Corresponding author, E-mail: kunjaejai@yahoo.com

26 Thai battle elephants based on the theory of Ethnosemantics. The data were collected from *Lilit Taleng Phai*, a Thai literary work exhalting the victory of King Naresuan the Great's elephant duel. The findings reveal that the meanings of the words employed to name the Thai battle elephants could be categorized into 18 groups, presented in the order of frequency from the highest to the lowest as follows: 1) goodness, beauty, prosperity, auspice; 2) victory; 3) elephant; 4) power; 5) the three planes of existence; 6) fast action; 7) king; 8) gem and jewelry; 9) soldier; 10) war, battle; 11) killing, death; 12) fire; 13) city; 14) deity; 15) mythical creatures ; 16) courage; 17) weapon; and 18) defeat (of the enemy). The concepts of the beliefs and values embraced by the people in the ruling class of the Ayudhya period as reflected in the naming of the Thai battle elephants are found as follows: the Buddhist beliefs in merit, the three planes of existence, the holocaust on doomsday, and the mythical creatures of the Himmapan Forest; the Hindu beliefs in the Chakra as the weapon of Vishnu and the elephant as a complementary element of a king's glory; the belief in naming battle elephants using auspicious words; the values of naming battle elephants in accordance with the Treatise on War Strategy; and the values of naming battle elephants using rhyming words. Even though elephants are no longer used for battle, naming elephants using auspicious words is a practice that is still in existence in Thai society. This reflects the concepts implemented by Thai people that are both extant and evolving with the different contexts of different times.

Keywords: Naming, Thai battle elephant, Lilit Taleng Phai, Elephant duel, Ethnosemantics

บทนำ

ช้างถือเป็นสัตว์มงคลและมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่โบราณ ด้วยคุณสมบัติของช้างที่เป็นสัตว์ขนาดใหญ่ มีพละกำลังมาก สามารถเดินลุยป่า ข้ามแม่น้ำลำคลอง ขึ้นเขาลงห้วยได้อย่างคล่องแคล่ว คนไทยจึงคล้องช้างป่ามาฝึกเพื่อใช้ประโยชน์ในการทำงานที่ต้องใช้แรงมาก เช่น การชักลากซุงบรรทุกสิ่งของขนาดใหญ่ หรือใช้เป็นพาหนะในการคมนาคมแถบพื้นที่ป่าและภูเขาสูง (The Fine Arts Department, 2005) นอกจากนี้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังใช้กำลังของช้างในการพังทลายบ้านเรือนเพื่อสกัดอัคคีภัยไม่ให้ลุกลาม (Mahamontri, 2014)

สำหรับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ช้างในพระราชภารกิจที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ใช้เป็นเครื่องประกอบพระบารมี ใช้ในการกีฬา และใช้ในการศึกสงคราม (The Fine Arts Department, 2005) ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยปรากฏหลักฐานการใช้ช้างเป็นพาหนะในการทำศึกสงคราม ดังในศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหงที่ว่า "เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้สิบเก้าเข้า ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดมาท่เมืองตาก พ่อกูไปรบ ขุนสามชนหัวช้าย ขุนสามชนขับมาหัวขวา ขุนสามชนเกลื่อนเข้า ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกู หนีญญ่ายพายจะแจ้น กูบ่หนี **กูขี่ช้างเบกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อช้างด้วยขุนสามชน ตนกูพุ่งช้างขุนสามชนตัวชื่อมาสเมืองแพ้** ขุนสามชนพ่ายหนี พ่อกูจึ่งขึ้นชื่อกูชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูพุ่งช้างขุนสามชน" (Princess Maha Chakri

Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization), 2012) การทำสงครามต่อสู้บนหลังช้างนี้เรียกว่า การทำยุทธหัตถี ซึ่งถือเป็นคติกันมาแต่โบราณว่าเป็นยอดความสามารถของนักรบ (The Fine Arts Department, 2005)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการกระทำยุทธหัตถีครั้งสำคัญเป็นที่ประจักษ์ในพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ไทย คือ การกระทำยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่มีชัยเหนือพระมหาอุปราชาแห่งพม่าทำให้พม่าไม่มารุกรานไทยยาวนานกว่า 100 ปี (Princess Maha Chakri Sirindhorn Foundation, 2012) ด้วยพระปรีชาสามารถและพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ส่งผลให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสได้ทรงพระนิพนธ์วรรณคดียอพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย เพื่อแสดงถึงพระวีรกรรมในการทำสงครามยุทธหัตถีครั้งนี้ โดย Siriwittayacharoen (1976) สันนิษฐานว่าทรงนำข้อมูลเหตุการณ์มาจากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับใดฉบับหนึ่ง และมีข้อสังเกตว่าพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) มีรายละเอียดใกล้เคียงกับเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายมากที่สุด

ในวรรณคดีเรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย กล่าวถึงชื่อช้างศึกไทยหลายเชือกในการจัดกระบวนทัพเพื่อเตรียมรับศึกพม่าก่อนที่จะเกิดการทำสงครามยุทธหัตถี ซึ่งชื่อช้างศึกส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับพระราชพงศาวดารดังกล่าว เมื่อพิจารณาชื่อช้างศึกพบว่ามีความน่าสนใจเนื่องจากเป็นชื่อที่ไพเราะเช่นเดียวกับการตั้งราชทินนามของขุนนาง อีกทั้งยังมีความหมายที่หลากหลาย เป็นมงคล และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการทำศึกสงครามตลอดจนความเชื่อและค่านิยมของคนไทย อาทิ ความเชื่อว่าชื่อของช้างที่เป็นพาหนะอาจดลบันดาลให้ได้รับชัยชนะในการทำศึกสงครามได้ ดังบทประพันธ์ในลิลิตตะเลงพ่ายที่กล่าวถึงช้างชื่อไชยานุภาพและปราบไตรจักร ต่อไปนี้

๒๑๘. พระเปรมปราโมทย์น้อม วันทนา
พลางพระทรงไอยรา ฤทธิ์แกล้ว
พระคเชนทร์ชื่อไชยยา นุภาพ พ้นแฮ
อาจเข่นคชศึกแผ้ว แผกแพ้ทุกพาย

๒๑๙. **พลายปราบไตรจักรอ้าง เอิกฤทธิ์**
อาจปราบคชทุกทิศ ทั่วไซร้
เอกาทศรถอิศ วรเสด็จ ทรงนา
นำคเชนทเรศไท้ ธิราชเจ้าจอมสยาม

(Paramanuchitchinorot, 2000)

เมื่อศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีเรื่องลิลิตตะเลงพ่ายพบว่า Siriwittayacharoen (1976) ศึกษาลิลิตตะเลงพ่ายในด้านสุนทรียศาสตร์ Krittupthong (1988) วิเคราะห์พิชัยสงครามในลิลิตตะเลงพ่าย Rayanasakha (2017) ศึกษาลิลิตตะเลงพ่ายด้านวาทวิทยาของบุคคลสำคัญทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายพม่า

Rodloy (1995) และ Netrananda (2018) ศึกษาลิลิตตะเลงพ่ายเพื่อการสอนวรรณคดีไทย สำหรับงานวิจัยเกี่ยวกับช้างในวรรณคดีหรือวรรณกรรมพบว่า เป็นการศึกษาบทบาทหน้าที่ของช้างและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม เช่น Visuddhibedya (1979) ศึกษาช้างในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี Woradejnaiyana & Hongsuwan (2020) ศึกษาช้างในวรรณกรรมนิทานอีสานในด้านการสร้างอัตลักษณ์สัตว์และความหมายทางวัฒนธรรม Phanuphatharathanavat et al. (2022) ศึกษาบทบาทของช้างเผือกที่ปรากฏในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ส่วนงานวิจัยเกี่ยวกับชื่อช้างและชื่อสัตว์ชนิดอื่นนั้นพบว่า Nak-ang et al. (2025) ศึกษาประเภทความหมายของชื่อช้างไทยและความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อช้างไทยในปัจจุบัน Mueansamai (2019) ศึกษาการตั้งชื่อสุนัขในประเทศไทยด้านความหมายและที่มา Jabjainai & Chinakarapong (2023) ศึกษาอรรถศาสตร์ปริชานของคำเรียกชื่อสัตว์ในภาษาไทยถิ่นเหนือ จังหวัดเชียงราย

ด้วยความน่าสนใจของชื่อช้างศึกดังที่กล่าวมาประกอบกับข้อมูลจากการสำรวจงานวิจัยข้างต้นพบว่ายังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับชื่อช้างศึก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาชื่อช้างศึกไทยในลิลิตตะเลงพ่ายโดยใช้ทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) เพื่อเข้าถึงมโนทัศน์หรือระบบความคิด รวมถึงความเชื่อและค่านิยมของคนไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นปกครองหรือสถาบันพระมหากษัตริย์ที่สะท้อนให้เห็นจากการตั้งชื่อช้างเพื่อทำศึกสงคราม

งานวิจัยนี้จะช่วยขยายขอบเขตการศึกษาภาษาศาสตร์ด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวรรณคดีไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณคดีเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย รวมถึงสามารถนำไปต่อยอดในการศึกษาเปรียบเทียบกับการตั้งชื่อในภาษาและวัฒนธรรมอื่นได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความหมายของชื่อช้างศึกไทยที่ปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย และจัดกลุ่มความหมายตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์

2. เพื่อศึกษามโนทัศน์ ความเชื่อ และค่านิยมของชนชั้นปกครองไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะในบริบทของการทำศึกสงคราม ที่สะท้อนให้เห็นจากการตั้งชื่อช้างศึกไทยในลิลิตตะเลงพ่าย

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) คือ การศึกษาภาษาเพื่อเข้าถึงระบบความคิดของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง เพราะมีความเชื่อว่าภาษาเป็นสิ่งสะท้อนความรู้สึกนึกคิดและการมองโลกของผู้พูดภาษาหนึ่ง ๆ จะมีมโนทัศน์ของกลุ่มชนแฝงอยู่ในคำศัพท์ เนื่องจากสิ่งใดที่มีอยู่ในมโนทัศน์และมีความสำคัญต่อกลุ่มชนใดก็จะมีคำใช้เรียกสิ่งนั้นอยู่ ดังนั้นคำที่มีใช้อยู่ในแต่ละวัฒนธรรมจึงสามารถบอกให้เข้าใจวิธีการมองโลกของผู้ที่ใช้ภาษาได้

การศึกษาวิจัยภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ในปัจจุบันมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางภาษา 4 วิธี ได้แก่ วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย วิธีการวิเคราะห์ความหมาย วิธีการจัดประเภททางความหมาย และวิธีการวิเคราะห์รูปแบบและโครงสร้างภาษา (Khotchaphet et al., 2024)

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลิลิตตะเลงพ่าย ชื่อช้าง ชื่อสัตว์ การตั้งชื่อ และทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ เก็บรวบรวมข้อมูลชื่อช้างศึก วิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วิธีการเก็บข้อมูล

เก็บรวมรวมข้อมูลชื่อช้างศึกไทยจากวรรณคดีเรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ฉบับของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2543 จำนวน 26 ชื่อ โดยพิจารณาจากบริบทคำศัพท์ที่หมายถึงช้าง (ได้แก่ ช้าง พลาย สาร คช คชา คเชนทร์ คชินทร์ คชินทรา คชาธาร คชาชาติ ไอยรา ไอยรินทร์ กุญชร มาตงค์ พารณ) และสอบทานกับชื่อช้างศึกในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (Siri-issranan, 2010) ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลจากลิลิตตะเลงพ่าย เนื่องจากปรากฏจำนวนชื่อช้างศึกในสงครามยุทธหัตถีมากกว่าในพระราชพงศาวดาร

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ความหมายของคำที่ปรากฏในชื่อช้างศึกไทยจำนวน 26 ชื่อโดยอ้างอิงจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 แล้วจัดระเบียบข้อมูลตามกลุ่มความหมาย โดยระบุคำที่พบ และความถี่ของการใช้คำเนื่องจากบางชื่อมีการใช้คำบางคำซ้ำกันซึ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญกับความหมายนั้น ๆ

ทั้งนี้ชื่อช้างศึก 1 ชื่อสามารถจัดอยู่ในกลุ่มความหมายได้มากกว่า 1 กลุ่มเนื่องจากประกอบสร้างจากคำมากกว่า 1 คำ เช่น ชื่อช้าง “ชนะจำบัง” คำว่า “ชนะ” จัดอยู่ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับชัยชนะ ส่วนคำว่า “จำบัง” จัดอยู่ในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับศึกสงคราม การรบ เป็นต้น

2. วิเคราะห์มโนทัศน์ ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยโดยเฉพาะชนชั้นปกครองหรือสถาบันพระมหากษัตริย์ที่สะท้อนให้เห็นจากการตั้งชื่อช้างศึกไทย โดยนำกลุ่มความหมายที่พบมาพิจารณาเชื่อมโยงกับสังคมและวัฒนธรรมไทย

ผลการวิจัย

1. ความหมายของชื่อช้างศึกไทย

ชื่อช้างศึกไทยในวรรณคดีเรื่อง ลิลิตตะเลงพ่าย จำนวน 26 ชื่อ แบ่งออกเป็นชื่อช้างศึกในการจัดทัพแบบตรีเสนา (ทัพหน้า) จำนวน 2 ชื่อ ได้แก่ สุรงคเดชะ ชนะจำบัง ชื่อช้างศึกในการจัดทัพแบบเบญจเสนา

(ทัพหลวง) จำนวน 23 ชื่อ ได้แก่ โจมไตรภพ จบไตรจักร จู่โจมทัพ จับโจมยุทธ์ ฝ่าพลแมน แสนพลพ่าย กุญชรชัย ไกรสรเดช หัสดินพิชัย บุญยิ่ง มิ่งมงกุฎ แก้วมาเมือง เฟื่องภพตรัย ไชยานุภาพ ปราบไตรจักร มารประลัย ไฟภัทรกัลป์ จักรมหิมา สังหารคชสีห์ มณีจักรพรรดิ สวัสดิวิชัย ทรงภูบาล สารภูธร และชื่อช้างศึกที่ได้รับพระราชทานนามใหม่หลังจากมีชัยในสงครามยุทธหัตถี จำนวน 1 ชื่อ ได้แก่ ปราบหงสา

เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่นำมาประกอบสร้างเป็นชื่อช้างศึกไทยสามารถแบ่งตามกลุ่มความหมายได้ 18 กลุ่มเรียงลำดับตามจำนวนคำที่ปรากฏจากมากไปน้อย ได้แก่ 1) ความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง สิ่งเป็นสิริมงคล 2) ชัยชนะ 3) ช้าง 4) อำนาจ 5) โลกทั้งสาม 6) การกระทำอย่างรวดเร็ว 7) กษัตริย์ 8) อัญมณี เครื่องประดับ 9) ทหาร 10) ศึกสงคราม การรบ 11) การฆ่า ความตาย 12) ไฟ 13) เมือง 14) เทวดา 15) สัตว์ในตำนาน 16) ความกล้าหาญ 17) อาวุธ และ 18) ความพ่ายแพ้ (ของข้าศึก) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 **ความหมายเกี่ยวกับความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง สิ่งเป็นสิริมงคล** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 7 คำ ได้แก่ บุญ สวัสดิ มิ่ง เฟื่อง ไชย ยิ่ง สุรงค์ ดังนี้

คำว่า **บุญ** (ความดี ป.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ บุญยิ่ง

คำว่า **สวัสดิ** (ความดี, ความงาม, ความเจริญรุ่งเรือง ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สวัสดิวิชัย

คำว่า **มิ่ง** (สิ่งเป็นสิริมงคล) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ มิ่งมงกุฎ

คำว่า **เฟื่อง** (เจริญรุ่งเรือง) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ เฟื่องภพตรัย

คำว่า **ไชย** (ดีกว่า, เจริญกว่า ป.,ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ไชยานุภาพ (ไชย + อานุภาพ)

คำว่า **ยิ่ง** (เป็นยอด, เจริญขึ้น) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ บุญยิ่ง

คำว่า **สุรงค์** (มีสีดี, งามเรืองรอง) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สุรงคเดชะ

1.2 **ความหมายเกี่ยวกับชัยชนะ** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 4 คำ ได้แก่ ชัย พิชัย วิชัย ชนะ ดังนี้

คำว่า **ชัย** (ความชนะ ป.,ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ กุญชรชัย

คำว่า **พิชัย** (ความชนะ ป.,ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ หัสดินพิชัย

คำว่า **วิชัย** (ความชนะ ป.,ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สวัสดิวิชัย

คำว่า **ชนะ** (ทำให้อีกฝ่ายพ่ายแพ้) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ชนะจำบัง

1.3 **ความหมายเกี่ยวกับช้าง** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 4 คำ ได้แก่ กุญชร หัสดิน (ช้าง)ทรง สาร ดังนี้

คำว่า **กุญชร** (ช้าง ป.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ กุญชรชัย

คำว่า **หัสดิน** (ช้าง ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ หัสดินพิชัย

คำว่า **(ช้าง)ทรง** พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ทรงภูบาล

คำว่า **สาร** (ช้างใหญ่) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สารภูธร

1.4 **ความหมายเกี่ยวกับอำนาจ** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 3 คำ ได้แก่ เดช อานุภาพ ปราบ ดังนี้

คำว่า **เดช** (อำนาจ ป.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ไกรสรเดช

คำว่า **อานุภาพ** (อำนาจ, ฤทธิ์เดช ป.,ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ไชยานุภาพ (ไชย + อานุภาพ)

คำว่า **ปราบ** (ทำให้อยู่ในอำนาจ) พบการใช้จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ ปราบไตรจักร ปราบหงสา

1.5 **ความหมายเกี่ยวกับโลกทั้งสาม** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 3 คำ ได้แก่ ไตรภพ ไตรจักร ภพตรัย ดังนี้

คำว่า **ไตรภพ** (โลกทั้ง 3 คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ไตร ส., ภพ ป.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ โจมไตรภพ

คำว่า **ไตรจักร** (โลกทั้ง 3 คือ สวรรค์ มนุษยโลก บาดาล ส.) พบการใช้จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ จบไตรจักร ปราบไตรจักร

คำว่า **ภพตรัย** (โลกทั้ง 3 คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ภพ ป., ตรัย ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ เฟื่องภพตรัย

1.6 **ความหมายเกี่ยวกับการกระทำอย่างรวดเร็ว** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 3 คำ ได้แก่ โจม จู่โจม จับโจม ดังนี้

คำว่า **โจม** (โถมเข้าไป) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ โจมไตรภพ

คำว่า **จู่โจม** (ตรงเข้าไปถึงตัวอย่างรวดเร็ว) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ จู่โจมทัพ

คำว่า **จับโจม** (โจมตี) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ จับโจมยุทธ์

1.7 **ความหมายเกี่ยวกับกษัตริย์** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 3 คำ ได้แก่ จักรพรรดิ ภูบาล ภูธร ดังนี้

คำว่า **จักรพรรดิ** (พระราชาธิราช ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ มณีจักรพรรดิ

คำว่า **ภูบาล** (พระเจ้าแผ่นดิน ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ทรงภูบาล

คำว่า **ภูธร** (พระราชา ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สารภูธร

1.8 **ความหมายเกี่ยวกับอัญมณี เครื่องประดับ** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 3 คำ ได้แก่ แก้ว มณี มงกุฎ ดังนี้

คำว่า **แก้ว** (เพชรพลอย) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ แก้วมาเมือง

คำว่า **มณี** (ทับทิม ป.,ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ มณีจักรพรรดิ

คำว่า **มงกุฎ** (เครื่องประดับศีรษะ) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ มิ่งมงกุฎ

1.9 **ความหมายเกี่ยวกับทหาร** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ ทัพ พล ดังนี้

คำว่า **ทัพ** (กองทหาร) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ จู่โจมทัพ

คำว่า **พล** (ทหาร ป.,ส.) พบการใช้จำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ ฝ่าพลแมน แสนพลพ่าย

1.10 **ความหมายเกี่ยวกับศึกสงคราม การรบ** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ ยุทธ์ จำบัง ดังนี้

คำว่า **ยุทธ์** (สงคราม, การรบพุ่ง ป., ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ จับโจมยุทธ์

คำว่า **จำบัง** (ศึก, สงคราม ข.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ชนะจำบัง

1.11 **ความหมายเกี่ยวกับการฆ่า ความตาย** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ สังหาร ประลัย ดังนี้

คำว่า **สังหาร** (ฆ่า ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สังหารเกศสีห์

คำว่า **ประลัย** (ความตาย ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ มารประลัย

1.12 **ความหมายเกี่ยวกับไฟ** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ ไฟ เดชะ ดังนี้

คำว่า **ไฟ** (ความร้อนที่เผาไหม้สิ่งต่าง ๆ) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ไฟภัทรกัลป์

คำว่า **เดชะ** (ความร้อน, ไฟ ป.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สุรงคเดชะ

1.13 **ความหมายเกี่ยวกับเมือง** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ เมือง หงสา ดังนี้

คำว่า **เมือง** (เขตซึ่งเป็นที่ชุมนุมภายในกำแพงเมือง) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ แก้วมาเมือง

คำว่า **หงสา** (ชื่อเมืองหงสาวดีของพม่า ป., ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ปราบหงสา

1.14 **ความหมายเกี่ยวกับเทวดา** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ แมน มาร ดังนี้

คำว่า **แมน** (เทวดา) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ฝ่าเมืองแมน

คำว่า **มาร** (เทวดาใจบาปหยาบช้า ป., ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ มารประลัย

1.15 **ความหมายเกี่ยวกับสัตว์ในตำนาน** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 2 คำ ได้แก่ ไกรสร เกศสีห์ ดังนี้

คำว่า **ไกรสร** (สัตว์ในตำนาน) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ไกรสรเดช

คำว่า **เกศสีห์** (สัตว์ในตำนาน) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ สังหารเกศสีห์

1.16 **ความหมายเกี่ยวกับความกล้าหาญ** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 1 คำ ได้แก่ ฝ่า ดังนี้

คำว่า **ฝ่า** (กล้าผ่านเข้าไป) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ ฝ่าพลแมน

1.17 **ความหมายเกี่ยวกับอาวุธ** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 1 คำ ได้แก่ จักร ดังนี้

คำว่า **จักร** (ชื่ออาวุธ ส.) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ จักรมหิมา

1.18 **ความหมายเกี่ยวกับความพ่ายแพ้ (ของข้าศึก)** ปรากฏในชื่อช้างศึกจำนวน 1 คำ ได้แก่ พ่าย ดังนี้

คำว่า **พ่าย** (แพ้) พบการใช้จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ แสนพลพ่าย

ตารางที่ 1 ตารางแสดงกลุ่มความหมายและความถี่ของการใช้คำ

กลุ่มความหมาย	ความถี่ของการใช้คำ (ครั้ง)	ร้อยละ
1. ความหมายเกี่ยวกับความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง สิ่งเป็นสิริมงคล	7	14.00
2. ความหมายเกี่ยวกับชัยชนะ	4	8.00
3. ความหมายเกี่ยวกับช้าง	4	8.00
4. ความหมายเกี่ยวกับอำนาจ	4	8.00
5. ความหมายเกี่ยวกับโลกทั้งสาม	4	8.00
6. ความหมายเกี่ยวกับการกระทำอย่างรวดเร็ว	3	6.00
7. ความหมายเกี่ยวกับกษัตริย์	3	6.00
8. ความหมายเกี่ยวกับอัญมณี เครื่องประดับ	3	6.00
9. ความหมายเกี่ยวกับทหาร	3	6.00
10. ความหมายเกี่ยวกับศึกสงคราม การรบ	2	4.00
11. ความหมายเกี่ยวกับการฆ่า ความตาย	2	4.00
12. ความหมายเกี่ยวกับไฟ	2	4.00
13. ความหมายเกี่ยวกับเมือง	2	4.00
14. ความหมายเกี่ยวกับเทวดา	2	4.00
15. ความหมายเกี่ยวกับสัตว์ในตำนาน	2	4.00
16. ความหมายเกี่ยวกับความกล้าหาญ	1	2.00
17. ความหมายเกี่ยวกับอาวุธ	1	2.00
18. ความหมายเกี่ยวกับความพ่ายแพ้ (ของข้าศึก)	1	2.00
รวมจำนวน	50	100

ข้อมูลจากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นความถี่ของการใช้คำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง สิ่งเป็นสิริมงคล จำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 14.00 อย่างไรก็ตาม การใช้คำในกลุ่มความหมายอื่น ๆ มีความถี่ไม่แตกต่างกันมากนัก นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าชื่อช้างศึกแต่ละชื่อมีการใช้คำในกลุ่มความหมายมากกว่า 1 กลุ่มมาประกอบกันเพื่อสื่อความหมายตามที่ต้องการ ซึ่งเป็นความหมายที่เป็นสิริมงคลและส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการทำศึกสงคราม

2. มโนทัศน์ที่สะท้อนจากชื่อช้างศึกไทย

ความหมายของชื่อช้างศึกไทยจำนวน 18 กลุ่มสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของคนไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งมโนทัศน์ของชนชั้นปกครองเกี่ยวกับความเชื่อและค่านิยมในการตั้งชื่อช้างศึก ได้แก่ ความเชื่อทางคติพุทธ ความเชื่อทางคติพราหมณ์-ฮินดู ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อช้างที่เป็นสิริมงคล ค่านิยมการตั้งชื่อช้างให้สอดคล้องกับตำราพิชัยสงคราม และค่านิยมการตั้งชื่อช้างให้มีสัมผัสคล้องจอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความเชื่อทางคติพุทธ

ความเชื่อทางคติพุทธศาสนาที่สะท้อนให้เห็นผ่านการตั้งชื่อช้างศึกไทย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องบุญ ความเชื่อเรื่องโลกทั้งสาม ความเชื่อเรื่องไฟประลัยกัลป์ล้างโลก และความเชื่อเรื่องสัตว์หิมพานต์ ดังนี้

2.1.1 **ความเชื่อเรื่องบุญ** บุญ คือ การกระทำความดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา อันหมายถึงการทำกิจใด ๆ ที่ชำระหรือล้างจิตใจให้บริสุทธิ์ ผ่องใส เพื่อให้ได้ความสุขกายสบายใจ บุญกุศลอันบุคคลได้บำเพ็ญและสั่งสมไว้ดีแล้วย่อมให้ผลเป็นความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขในชีวิต (Intangible Cultural Heritage of Thailand, 2023) ความเชื่อเรื่องบุญสะท้อนให้เห็นจากชื่อช้าง ได้แก่ บุญยิ่ง เป็นการตั้งชื่อช้างเพื่อสื่อความหมายถึงผลของการทำความดีว่าย่อมนำไปสู่ความสำเร็จหรือได้รับชัยชนะในการทำศึกสงคราม

2.1.2 **ความเชื่อเรื่องโลกทั้งสาม** ในทางพระพุทธศาสนาเรียกโลกทั้งสามว่า ไตรภพ หรือไตรจักร คำว่า **ไตรภพ** หมายถึง กามภพ คือภพของผู้ที่ติดอยู่ในกาม ตั้งแต่ฉกามาพจรลงมาถึงนรกภูมิ รูปภพ คือภพของพรหมที่มีรูป และอรูปภพ คือภพของพรหมที่ไม่มีรูป ส่วน **ไตรจักร** หมายถึง โลกทั้งสาม คือ สวรรค์ มนุษยโลก บาดาล ซึ่งเป็นความหมายทางวรรณคดี (Royal Institute of Thailand, 2013) ความเชื่อเรื่องโลกทั้งสามสะท้อนให้เห็นจากชื่อช้าง 4 ชื่อ ได้แก่ โจมไตรภพ จบไตรจักร ปราบไตรจักร และเฟื่องภพตรัย เป็นการตั้งชื่อช้างเพื่อสื่อความหมายถึงอำนาจที่เหนือกว่าผู้ใดในทุกภพภูมิไม่เฉพาะในโลกมนุษย์เท่านั้น ซึ่งอำนาจอันยิ่งใหญ่ในการปราบปรามดังกล่าวจะนำไปสู่ชัยชนะในการทำศึกสงคราม

นอกจากนี้ชื่อช้างอีก 2 ชื่อ ได้แก่ ฝ่าพลแมน และมารประลัย ยังสะท้อนความเชื่อเรื่องเทวดาในภพภูมิสวรรค์ แต่คำว่า แมน และมาร นำมาใช้เรียกเทวดาฝ่ายชั่วร้ายซึ่งในที่นี้หมายถึงข้าศึกศัตรู แม้จะเป็นเทวดาที่มีฤทธิ์เดชแต่ก็ต้องพินาศย่อยยับ มิอาจต้านทานพลังอำนาจของกองทัพกรุงศรีอยุธยาได้

2.1.3 **ความเชื่อเรื่องไฟประลัยกัลป์ล้างโลก** ตามคติพุทธศาสนามีความเชื่อเรื่องไฟประลัยกัลป์ล้างโลกเมื่อสิ้นกัปหรือสิ้นอายุของโลก กัปปัจจุบันเรียกว่า ภัทรกัป ภัททกัลป์ หรือภัทรกัลป์ หมายถึงกัปอันเจริญซึ่งมีพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว 4 พระองค์ทรงพระนามว่า พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พุทธกัสสปะ พระโคดมหรือพระศากยมุนี และจะเสด็จมาอุบัติในภายภาคหน้าอีกพระองค์หนึ่งมีพระนามว่า พระศรีอารยเมตไตรยหรือพระศรีอาริย์ (The Fine Arts Department, n.d.-c) จากนั้นเมื่อสิ้นภัทรกัปแล้วจะเกิดไฟประลัยกัลป์มาล้างโลกเพื่อกำจัดสิ่งไม่ดีทั้งหลายทั้งปวงเนื่องจากผู้คนประกอบอกุศลกรรมต่าง ๆ ทั้งกาย วาจา และใจ ทำให้เกิดเหตุเภทภัยทั่วทั้งจักรวาล (Office of Literature and History, 2012) ความเชื่อเรื่องไฟประลัยกัลป์ล้างโลกสะท้อนให้เห็นจากชื่อช้าง ได้แก่ ไฟภัทรกัลป์ ซึ่งเป็นไฟประลัยกัลป์ที่ล้างกัปปัจจุบัน เป็นการตั้งชื่อช้างเพื่อสื่อความหมายถึงอำนาจในการทำลายล้างที่ทำให้ข้าศึกศัตรูพินาศวอดวาย

2.1.4 **ความเชื่อเรื่องสัตว์หิมพานต์** สัตว์หิมพานต์เป็นสัตว์ในตำนานที่มีลักษณะแปลกประหลาดต่างกับสัตว์ในโลกมนุษย์ โดยอาจมีลักษณะประสมระหว่างสัตว์ 2 ชนิด หลายชนิด สัตว์บกกับสัตว์น้ำ หรือประสมระหว่างมนุษย์กับสัตว์ชนิดต่าง ๆ สัตว์หิมพานต์ส่วนใหญ่เกิดจากจินตนาการของช่างศิลป์ที่ประดิษฐ์คิดขึ้นใหม่ตามความเชื่อโบราณ (The Fine Arts Department, Ministry of Culture, 2018) อันมีที่มาจากไตรภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาลิไท (พญาลิไท) สมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งมีเนื้อหาตอนหนึ่งกล่าวถึงป่าหิมพานต์ในชมพูทวีปว่า เป็นที่อยู่อาศัยของผู้บำเพ็ญบุญ มีผลไม้รสชาติหวานอร่อย มีพรรณไม้หอม สระน้ำใหญ่ใสสะอาด 7 สระ และมีสัตว์หลายชนิดที่ไม่เหมือนในโลกสามัญ (Office of Literature and History, 2012) ความเชื่อเรื่องสัตว์หิมพานต์สะท้อนให้เห็นจากชื่อช้าง 2 ชื่อ ได้แก่ ไกรสรเดช และสังหารคชสีห์ เป็นการตั้งชื่อช้างเพื่อสื่อความหมายถึงพละกำลังอันมหาศาลตามลักษณะของสัตว์หิมพานต์ทั้ง 2 ชนิด ดังนี้

ไกรสร มาจากชื่อ ไกรสรราชสีห์ ซึ่งเป็น 1 ในราชสีห์ 4 จำพวก เป็นราชสีห์พื้นกายขาวบริสุทธิ์ มีลายก้นหอยเวียนขวา ดวงตากลมโต ปาก ขนปลายหางและเล็บเป็นสีแดงครั่ง กายดั่งสีสังข์ (ขาวบริสุทธิ์) มีลายทักษิณาวัตร (ลายก้นหอยเวียนขวา) มีพละกำลังสูง กินสัตว์น้อยใหญ่เป็นอาหาร (The Fine Arts Department, n.d.-a) ช้างชื่อ ไกรสรเดช จึงสื่อความหมายว่าเป็นช้างที่มีพลังอำนาจมากดุจไกรสรราชสีห์

ภาพที่ 1 ไกรสรราชสีห์

ที่มา: The Fine Arts Department (n.d.-a)

คชสีห์ เป็นสัตว์ประสมที่มีลักษณะของราชสีห์กับช้าง โดยมีกายเป็นสิงห์และมีหัวเป็นช้าง มีพละกำลังเทียบเท่าช้างกับสิงห์รวมกันและมีความน่าเกรงขาม ในคติไทยนั้นถือว่าช้างเป็นสัตว์ประจำชาติใช้ในราชสงคราม ดังนั้นตราคชสีห์จึงสอดคล้องกับข้าราชการที่ออกสงครามซึ่งหมายถึงทหาร (The Fine Arts Department, n.d.-a) ช้างชื่อ สังหารคชสีห์ จึงสื่อความหมายว่าเป็นช้างที่มีพละกำลังมหาศาลสามารถฆ่าทหารฝ่ายข้าศึกได้แม้ข้าศึกจะมีกำลังมากดุจคชสีห์ก็ตาม ความสามารถในการทำลายล้างอำนาจทางทหารของข้าศึกนี้ย่อมนำกองทัพไปสู่ชัยชนะในการทำศึกสงคราม

ภาพที่ 2 คชสีห์

ที่มา: The Fine Arts Department (n.d.-a)

2.2 **ความเชื่อทางคติพราหมณ์-ฮินดู**

ความเชื่อทางคติพราหมณ์-ฮินดูที่สะท้อนให้เห็นผ่านการตั้งชื่อช้างศึกไทย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องจักรคืออาวุธของพระนารายณ์ และความเชื่อเรื่องช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมีของพระมหากษัตริย์ ดังนี้

2.2.1 **ความเชื่อเรื่องจักรคืออาวุธของพระนารายณ์** ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีความเชื่อเรื่องตรีมูรติหรือเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่สามพระองค์ ได้แก่ พระพรหม (เทพผู้สร้าง) พระนารายณ์ (เทพผู้รักษา) และพระอิศวร (เทพผู้ทำลาย) รูปเคารพของพระนารายณ์มี 4 กร ถืออาวุธที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญ คือ จักร และสังข์ **จักร**มีชื่อว่า วัชรนาถหรือจักรสุทรรศน์ เป็นจักรที่พระเพลิงมอบให้เป็นอาวุธ บางตำนานเล่าว่าสร้างขึ้นจากรัศมีและความร้อนแรงขององค์สุริยเทพ เป็นเครื่องหมายของดวงอาทิตย์และแทนวงโคจรของดวงอาทิตย์รอบ

จักรวาล พระนารายณ์จึงเป็นเทพผู้คุ้มครอง สร้างระเบียบ และลงโทษผู้ทำความชั่วร้ายโดยเฉพาะอสูรต่าง ๆ ซึ่งเป็นศัตรูของเทพเจ้า (The Fine Arts Department, n.d.-b)

ความเชื่อเรื่องจักรคืออาวุธของพระนารายณ์สะท้อนให้เห็นจากชื่อช้าง ได้แก่ จักรมหิมา เป็นการตั้งชื่อช้างเพื่อสื่อความหมายถึงอำนาจในการทำลายล้างที่ทำให้ข้าศึกศัตรูพินาศวอดวาย นอกจากนี้ยังเป็นการสื่อความหมายเชิงมโนอุปลักษณ์โดยเปรียบเทียบช้างกับจักรว่า ช้างเป็นอาวุธขนาดใหญ่ของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นพระนารายณ์อวตารลงมาปราบข้าศึกศัตรู

ภาพที่ 3 พระนารายณ์

ที่มา: Chula Radio Plus (2022)

2.2.2 **ความเชื่อเรื่องช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมีของพระมหากษัตริย์** ตามคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระมหากษัตริย์ทรงเป็น “พระจักรพรรดิราช” ผู้ทรงบุญญาธิการเหนือบุคคลทั่วไป และต้องทรงมีรัตนะ 7 ประการเป็นเครื่องหมาย ประกอบด้วยจักรรัตนะ (จักรแก้ว) หัตถีรัตนะ (ช้างแก้ว) อัศวรัตนะ (ม้าแก้ว) มณีรัตนะ (ดวงแก้ว) อิตถีรัตนะ (นางแก้ว) คหปติรัตนะ (ขุนคลังแก้ว) และปริณายกรัตนะ (ขุนพลแก้ว) ดังนั้น ช้างแก้ว หรือ ช้างเผือก จึงมีความสำคัญในฐานะเป็นสัญลักษณ์แห่งพระราชอำนาจและบุญญาธิการขององค์พระจักรพรรดิราช (The Fine Arts Department, 2005)

ความเชื่อเรื่องช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมีของพระมหากษัตริย์สะท้อนให้เห็นจากการใช้คำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับอัญมณี เครื่องประดับ ในการตั้งชื่อช้าง 3 ชื่อ ได้แก่ มณีจักรพรรดิ แก้วมาเมือง และมิ่งมงกุฎ คำว่า **มณี** ในที่นี้หมายถึง มณีรัตนะ (ดวงแก้ว) ชื่อช้างว่า มณีจักรพรรดิ จึงสื่อความหมายเชิงมโนอุปลักษณ์โดยเปรียบเทียบช้างกับมณีรัตนะว่า ช้างเป็นสิ่งมีค่าและเป็นเครื่องแสดงพระบารมีของพระมหากษัตริย์ คำว่า **แก้ว** อาจหมายถึง ดวงแก้วหรืออัญมณี ชื่อช้างว่า แก้วมาเมือง จึงสื่อความหมายว่าช้างเป็นสิ่งมีค่าจากป่าสู่เมือง ส่วนคำว่า **มงกุฎ** หรือพระมหาพิชัยมงกุฎ เป็นหนึ่งในเครื่องราชกกุธภัณฑ์ (กกุธ แปลว่า เครื่องหมายความเป็นพระราชา + ภณฺฑ แปลว่า ของใช้) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สำคัญแห่งความเป็นพระมหากษัตริย์ (Royal Institute of Thailand, 2013) ดังนั้น มิ่งมงกุฎ จึงสื่อความหมายเชิงมโนอุปลักษณ์โดยเปรียบเทียบว่า ช้างเป็นสิ่งมีค่าเป็นสิริมงคลแก่ความเป็นกษัตริย์

2.3 ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อช้างศึกที่เป็นสิริมงคล

คนไทยมีความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อที่เป็นสิริมงคลไม่ว่าจะเป็นชื่อบุคคล ชื่อดอกไม้ ชื่อต้นไม้ ชื่อของใช้ หรือชื่อสัตว์เลี้ยงว่าสามารถดลบันดาลให้ชีวิตเป็นไปตามความประสงค์ เช่นเดียวกับการตั้งชื่อช้างศึกพบว่า นิยมใช้คำที่เป็นสิริมงคลเกี่ยวข้องกับการทำศึกสงครามด้วยความเชื่อว่าจะส่งผลให้เกิดแต่สิ่งดีงามและได้รับชัยชนะในสงคราม เป็นขวัญกำลังใจ รวมถึงสร้างความฮึกเหิมให้แก่ทหารและกองทัพ การตั้งชื่อที่เป็นสิริมงคลสะท้อนให้เห็นจากคำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง กลุ่มความหมายเกี่ยวกับอำนาจ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับความกล้าหาญ และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับชัยชนะ ดังนี้

ชื่อช้างในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง ได้แก่ บุญยิ่ง สวัสดิวิชัย มิ่งมงกุฎ เฟื่องภพตรัย ไชยานุภาพ สุรงคเดชะ

ชื่อช้างในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับอำนาจ ได้แก่ ไกรสรเดช ไชยานุภาพ (อานุภาพ) ปราบไตรจักร ปราบหงสา

ชื่อช้างในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับความกล้าหาญ ได้แก่ ฝ่าพลแมน

ชื่อช้างในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับชัยชนะ ได้แก่ กุญชรชัย หัสดินพิชัย สวัสดิวิชัย ชนะจำบัง

2.4 ค่านิยมการตั้งชื่อช้างศึกให้สอดคล้องกับตำราพิชัยสงคราม

พิชัยสงคราม หมายถึง ตำราว่าด้วยกลยุทธ์ หรือวิธีการเอาชนะในสงคราม (Royal Institute of Thailand, 2013) ได้กล่าวถึงลักษณะกระบวนศึก 8 ประการซึ่งมีความสำคัญ ได้แก่ จอมทัพ นายทหารหรือนายทัพนายกอง ช้างม้า โหราหรือโหรประจำกองทัพ ทูต ทหาร คนปลอมทัพหรือจารกรรม และไพร่พลเมืองหรือประชาชน หากแต่ละส่วนทำหน้าที่สัมพันธ์กันในสมรภูมิอย่างมีประสิทธิภาพย่อมทำให้กองทัพประสบชัยชนะ (Krittupthong, 1988) ดังนั้นช้างจึงนับเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งของกองทัพโดยใช้เป็นพาหนะของพระมหากษัตริย์ จอมทัพ และแม่ทัพสำคัญ (Watthanahathai, 1965, as cited in Krittupthong, 1988)

ชื่อช้างศึกไทยสะท้อนให้เห็นค่านิยมในการใช้คำตั้งชื่อช้างศึกที่สอดคล้องกับกระบวนศึกดังปรากฏในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับกษัตริย์ (จอมทัพ) ได้แก่ มณีจักรพรรดิ ทรงภูบาล สารภูธร และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับทหาร ได้แก่ จู่โจมทัพ ฝ่าพลแมน แสนพลพ่าย

นอกจากนี้ ยังใช้คำที่กล่าวถึงปัจจัยสำคัญในการเอาชนะศึกสงครามตามตำราพิชัยสงคราม ได้แก่ 1) เครื่องพิชัยยุทธ และ 2) การจัดกองทัพและยุทธวิธีการรบ ดังต่อไปนี้

1) เครื่องพิชัยยุทธ คือ เครื่องใช้ในการรบทัพจับศึก ประกอบด้วย อาวุธ หมายถึง สิ่งที่ใช้ประหัตประหารกันหรือทำให้บาดเจ็บได้ และช้างศึก ม้าศึก รถศึก (Krittupthong, 1988) คำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาวุธที่นำมาตั้งเป็นชื่อช้างศึก คือคำว่า จักร ในชื่อช้างว่า จักรมหิมา ทั้งนี้ จักร มิใช่ชนิดของอาวุธตามที่ปรากฏในตำราพิชัยสงคราม แต่นำมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบว่า ช้างเป็นอาวุธชนิดหนึ่งของพระมหากษัตริย์ในการทำศึกสงคราม และเป็นอาวุธที่มีขนาดใหญ่ มีอำนาจร้ายแรง เนื่องจากช้างศึกมีพลัง

อำนาจในการทำลายกำแพง ป้อม หรือเครื่องกีดขวางได้เป็นอย่างดี (Watthanahathai, 1965, as cited in Krittupthong, 1988)

ส่วนคำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับ ช้าง ซึ่งเป็นเครื่องพิชัยยุทธอีกประเภทหนึ่งนั้น เป็นการใช้ในลักษณะความหมายโดยตรง ปรากฏในชื่อช้างศึก 4 ชื่อ ได้แก่ กุญชรชัย หัสดินพิชัย (ช้าง)ทรงภูบาล และสารภูธร

2) การจัดกองทัพและยุทธวิธีการรบ

การจัดกองทัพโบราณแบ่งกองทัพออกเป็นกองใหญ่ 7 กอง ได้แก่ ทัพนำ ทัพหน้า ทัพเกียกกาย ทัพหลวง ทัพยกกระบัตร ทัพหลัง และทัพหนุนหลัง ส่วนในลิลิตตะเลงพ่ายมีการจัดทัพแบบเบญจเสนาแบ่งกองทัพออกเป็น 5 กองใหญ่ ได้แก่ กองหน้า กองเกียกกาย กองทัพหลวง กองยกกระบัตร และกองหลัง ดังนี้ (Suriyon et al., 1959, as cited in Krittupthong, 1988)

กองหน้า เป็นกองที่พร้อมจู่โจมหรือส่งไปหยั่งเชิงดูท่าทีข้าศึกได้อย่างฉับพลัน

กองเกียกกาย ในสมัยโบราณเป็นกองรบโดยตรง แต่ปัจจุบันทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยรบ หาเสบียงอาหารแจกจ่ายแก่กองทัพ

กองทัพหลวง เป็นกองทัพพระมหากษัตริย์ผู้เป็นจอมทัพบัญชาการรบทั้งหมด

กองยกกระบัตร ในสมัยโบราณเป็นกองรบโดยตรง แต่ปัจจุบันทำหน้าที่จัดหาเครื่องใช้ เครื่องแต่งกายและซ่อมแซมอาวุธยุทโธปกรณ์

กองหลัง เป็นกองที่ทำหน้าที่เสริมกำลังรบและคอยระวังป้องกันในส่วนหลังของกระบวนทัพ

การจัดทัพแบบเบญจเสนา

กองหน้า

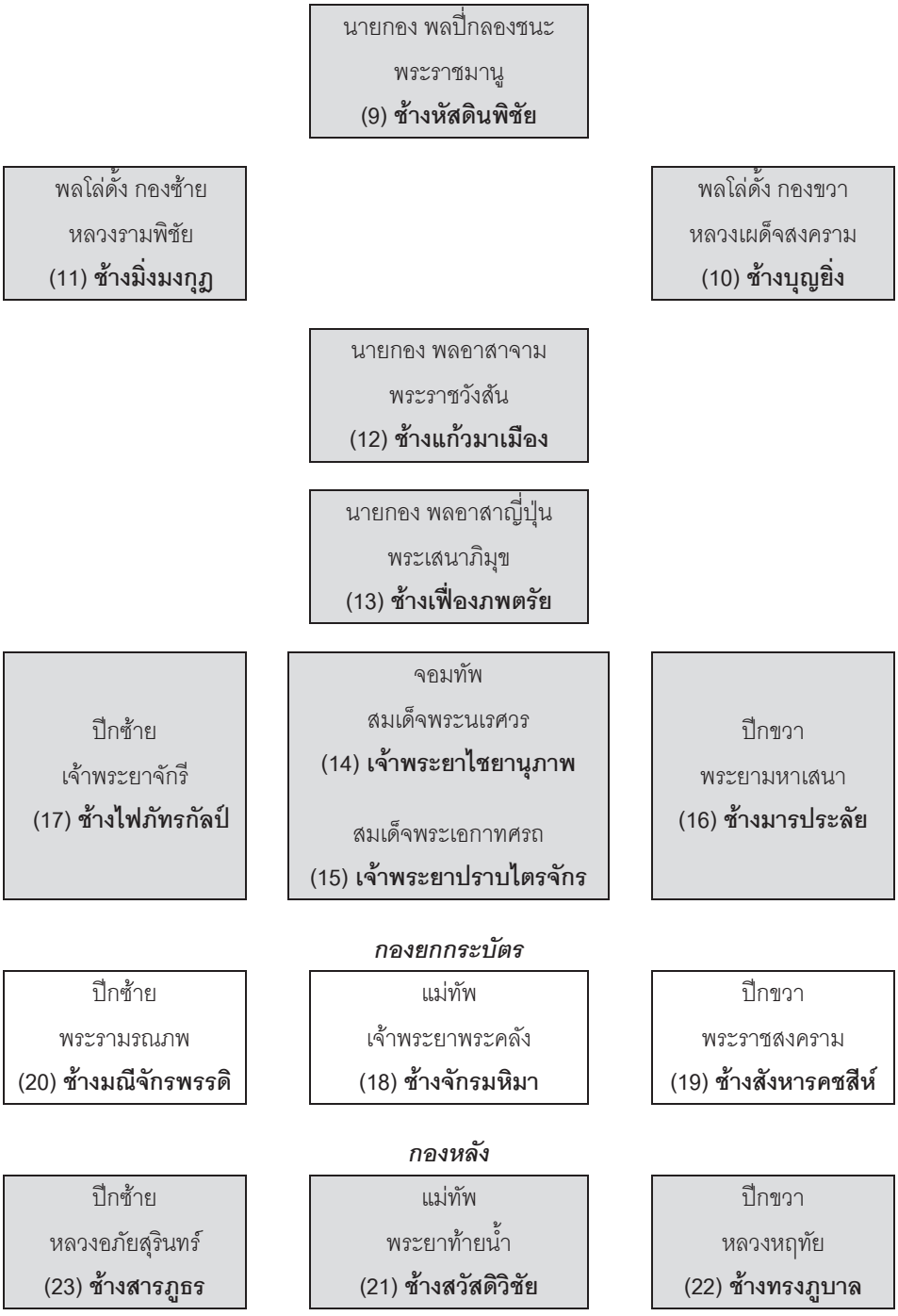
ปีกซ้าย	แม่ทัพ	ปีกขวา
พระยาพิชัยรณฤทธิ์	พระยาศรีราชเดโช	พระยาพิชิตรณรงค์
(2) **ช้างจบไตรจักร**	(1) **ช้างโจมไตรภพ**	(3) **ช้างจู่โจมทัพ**

กองเกียกกาย

ปีกซ้าย	แม่ทัพ	ปีกขวา
พระยาพิชัยสงคราม	พระยาเทพอรชุน	พระยารามกำแหง
(5) **ช้างฝ่าพลแมน**	(4) **ช้างจับโจมยุทธ์**	(6) **ช้างแสนพลพ่าย**

กองทัพหลวง

พลเขนทอง กองซ้าย		พลเขนทอง กองขวา
ขุนทรงเดชะ		ขุนโจมจัตุรงค์
(8) **ช้างไกรสรเดช**		(7) **ช้างกุญชรชัย**

ภาพที่ 4 ชื่อช้างศึกที่ปรากฏในการจัดทัพแบบเบญจเสนา (ผู้วิจัย, 2568)

จากแผนผังการจัดทัพข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ช้างศึกที่อยู่ในกองหน้ามีชื่อสอดคล้องกับหน้าที่ของกองทัพ คือ การจู่โจมซึ่งเป็นยุทธวิธีหนึ่งในการรบ เป็นการเข้าถึงตัวข้าศึกหรือคอยข้าศึกแล้วใช้อาวุธยิงหรือตะลุมบอนโดยข้าศึกไม่รู้ตัวและไม่ได้เตรียมการรับไว้ บางตำราเรียกว่า หลักความฉับพลัน (Suriyon et al., 1959, as cited in Krittupthong, 1988) ช้างศึกที่มีหน้าที่เข้าโจมตีข้าศึกนี้เรียกว่า ช้างโจมจับหรือช้างโจมทัพ (Royal Institute of Thailand, 2013) ในลิลิตตะเลงพ่ายปรากฏชื่อช้างศึกที่ใช้คำแสดงยุทธวิธีตามหลักการจู่โจม ได้แก่ โจมไตรภพ จู่โจมทัพ จับโจมยุทธ์

นอกจากนี้ยังมียุทธวิธีการรบด้วยวิธีรุก ได้แก่ การเข้าตีตรงหน้า การเข้าตีเจาะหรือการเข้าตีฝ่า และการเข้าตีโอบ ชื่อช้างศึกในลิลิตตะเลงพ่ายปรากฏการใช้คำแสดงการรุกในลักษณะการเข้าตีฝ่า ได้แก่ ฝ่าพลแมน ซึ่งเป็นความพยายามเจาะผ่านเข้าไปในที่มั่นตั้งรับหลักของข้าศึกเพื่อทำลายกำลังรบของข้าศึกไม่ให้ประสานกันได้แล้วทำลายให้พ่ายแพ้ไปทีละส่วน (Suriyon et al., 1959, as cited in Krittupthong, 1988)

ยุทธวิธีการรบในสงครามมีเป้าหมายเพื่อกำจัดข้าศึกให้หมดสิ้นหรือพ่ายแพ้ไป จึงปรากฏการใช้คำที่มีความหมายโดยตรงเกี่ยวกับการฆ่าและความตายในชื่อช้างว่า สังหารคชสีห์ และมารประลัย ความหมายเกี่ยวกับความพ่ายแพ้ (ของข้าศึก) ในชื่อช้างว่า แสนพลพ่าย รวมถึงปรากฏคำซึ่งเป็นเป้าหมายของตำราพิชัยสงครามคือ ชัยชนะ ในชื่อช้างว่า กุญชรชัย หัสดินพิชัย สวัสดิวิชัย และชนะจำบัง

2.5 ค่านิยมการตั้งชื่อช้างศึกให้มีสัมผัสคล้องจอง

ชื่อช้างศึกที่ปรากฏในการจัดทัพแบบตรีเสนาและแบบเบญจเสนามีลักษณะการตั้งชื่อที่มีสัมผัสคล้องจองกันในแต่ละกองทัพ โดย**การจัดทัพแบบตรีเสนา**มีสัมผัสคล้องจองในชื่อช้างของแม่ทัพกองหลวงและกองหลัง ส่วน**การจัดทัพแบบเบญจเสนา**มีสัมผัสคล้องจองของชื่อช้างในแต่ละกองเริ่มจากชื่อช้างของแม่ทัพ/นายกอง/จอมทัพ ตามด้วยชื่อช้างของนายกองปีกขวา และนายกองปีกซ้าย ตามลำดับ เรียงกันมาตั้งแต่กองหน้า กองเกียกกาย กองทัพหลวง กองยกกระบัตร จนถึงกองหลัง

แม้ว่าชื่อช้างจะไม่คล้องจองต่อเนื่องกันทุกชื่อ แต่พบว่าชื่อที่มีความคล้องจองกันอย่างเป็นระบบคือชื่อช้างในกองปีกขวาและปีกซ้ายของแต่ละกองทัพโดยมีลักษณะเป็นการเล่นสัมผัสสระ อย่างไรก็ตาม ในลิลิตตะเลงพ่ายนั้นชื่อช้างของนายกองปีกขวาและปีกซ้ายในกองหน้าและกองเกียกกายมีการวางตำแหน่งสลับกับในพระราชพงศาวดาร ซึ่งทำให้สูญเสียสัมผัสคล้องจอง ผู้วิจัยจึงยึดตำแหน่งชื่อช้างของทั้งสองกองนี้ตามพระราชพงศาวดารเพื่อให้ตำแหน่งสอดคล้องกับกองอื่น ๆ ส่วนในภาพรวมพบการเล่นสัมผัสสระ (แสดงด้วยเส้นโยง) การเล่นสัมผัสพยัญชนะ (แสดงด้วยการขีดเส้นใต้) และการเล่นคำ (แสดงด้วยอักษรตัวหนา) ดังแผนผังต่อไปนี้

การจัดทัพแบบตรีเสนา

	ช้างของแม่ทัพ	**ช้างของนายกองปีกขวา**	**ช้างของนายกองปีกซ้าย**
กองหน้า			
กองหลวง	สุรงคเดชะ		
กองหลัง	ชนะจำบัง		

ภาพที่ 5 แผนผังแสดงการเล่นสัมผัสคล้องจองของชื่อช้างศึกในการจัดทัพแบบตรีเสนา (ผู้วิจัย, 2568)

การจัดทัพแบบเบญจเสนา

	ช้างของแม่ทัพ/ นายกอง/จอมทัพ	**ช้างของนายกองปีกขวา**	**ช้างของนายกองปีกซ้าย**
กองหน้า	โจม**ไตร**ภพ	จบ**ไตร**จักร	จู**โจม**ทัพ
กองเกียกกาย	จับ**โจม**ยุทธ์	ฝ่า**พล**แมน	แสน**พล**พ่าย
กองทัพหลวง	หัสดินพิชัย	กุญชรชัย	ไกรสรเดช
	แก้วมาเมือง	บุญยิ่ง	มิ่งมงกุฎ
	เฟื่องภพตรัย		
	ไชยานุภาพ		
	ปราบไตรจักร	มารประลัย	ไฟภัทรกัลป์
กองยกกระบัตร	จักรมหิมา	สังหารคชสีห์	มณีจักรพรรดิ
กองหลัง	สวัสดิวิชัย	ทรง**ภู**บาล	สาร**ภู**ธร

ภาพที่ 6 แผนผังแสดงการเล่นสัมผัสคล้องจองของชื่อช้างศึกในการจัดทัพแบบเบญจเสนา (ผู้วิจัย, 2568)

ชื่อช้างศึกไทยดังภาพที่ 5 และภาพที่ 6 สะท้อนให้เห็นค่านิยมการตั้งชื่อช้างศึกในการจัดทัพให้มีสัมผัสคล้องจอง ทั้งนี้อาจเพื่อประโยชน์ในการจัดตำแหน่งช้างที่สำคัญในกองทัพให้เป็นระบบระเบียบ เกิดความไพเราะ และจดจำได้ง่าย

การอภิปรายผลและบทสรุป

คำที่นำมาใช้ตั้งชื่อช้างศึกไทยในลิลิตตะเลงพ่ายส่วนใหญ่เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการทำศึกสงคราม ได้แก่ 1) สงคราม 2) ปัจจัยสำคัญของกองทัพ คือ กษัตริย์ ทหาร อาวุธ ช้าง ยุทธวิธีการรบ 3) คุณลักษณะสำคัญของกองทัพ ได้แก่ ความกล้าหาญ พละกำลัง อำนาจ การทำลายล้าง 4) เป้าหมาย คือ ชัยชนะของกองทัพ และความตายหรือความพ่ายแพ้ของข้าศึก การประกอบสร้างคำจากกลุ่มความหมายต่าง ๆ ล้วนสื่อความหมายที่เป็นสิริมงคลเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้แก่กองทัพ ชื่อช้างศึกจึงเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นใหม่แทนชื่อเดิมเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการทำศึกสงคราม เช่น พลายภูเขาทอง ขึ้นระวางเป็น เจ้าพระยาไชยานุภาพ และพลายบุญเรือง ขึ้นระวางเป็น เจ้าพระยาปราบไตรจักร นอกจากนี้ยังมีการตั้งชื่อช้างใหม่หลังสงครามยุทธหัตถีเพื่อระลึกถึงชัยชนะที่ได้รับ โดยเปลี่ยนชื่อช้างจาก ไชยานุภาพ เป็น ปราบหงสา ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทของภาษาในการสร้างความหมายเชิงอำนาจทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยาเหนือรัฐอื่น ดังปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย ความว่า

๓๓๐. **เป็นศักดิ์สมด้วยเผด็จ**	**ปัจจา มิตรเอย**
นามชื่อปราบหงสา	**เรียกร้อง**
คือยอดขัตติยาพา	หนเห็จ ศึกแฮ
เฉลิมพระเกียรติเกริกท้อง	ธเรศรู้สบสถาน

(Paramanuchitchinorot, 2000)

คำที่นำมาใช้ตั้งชื่อช้างศึกมีทั้งคำที่สื่อความหมายโดยตรง และสื่อความหมายโดยนัยซึ่งต้องตีความตามบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย ดังนี้

ความหมายโดยตรง เป็นความหมายที่กล่าวถึงช้าง ยุทธวิธีการรบ กษัตริย์ ชัยชนะ ความพ่ายแพ้ เช่น กุญชรชัย จู่โจมทัพ สารภูธร ชนะจำบัง แสนพลพ่าย ตามลำดับ

ความหมายโดยนัย เป็นความหมายเชิงมโนอุปลักษณ์ซึ่งมีการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งในวงความหมายที่ต่างกัน โดยนำคำที่อยู่ในบริบทวัฒนธรรมไทยมาเปรียบเทียบกับช้างเพื่อสื่อความหมายเชื่อมโยงกับการทำศึกสงครามและการเป็นเครื่องแสดงพระบารมีของพระมหากษัตริย์ เช่น ไฟภัทรกัลป์ (ช้างคือไฟประลัยกัลป์ล้างโลก) จักรมหิมา (ช้างคืออาวุธในการทำลายล้าง) แก้วมาเมือง (ช้างคือสิ่งมีค่าจากป่าสู่เมือง) มณีจักรพรรดิ (ช้างคือดวงแก้วคู่พระบารมีของกษัตริย์) มโนทัศน์ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phanuphatharathanavat et al. (2022) ที่ได้ศึกษาบทบาทของช้างเผือกในวรรณคดีไทยสมัย

รัตนโกสินทร์ตอนต้น พบว่าช้างเผือกมีบทบาทในฐานะที่เป็นพระราชพาหนะในการสงคราม และบทบาทด้านการเสริมพระบารมีของพระมหากษัตริย์ตามคติความเชื่อเรื่องจักรพรรดิราชา

ทั้งนี้ความเชื่อเรื่องจักรพรรดิราชา บุญ โลกทั้งสาม ไฟประลัยกัลป์ และสัตว์หิมพานต์ ล้วนมีปรากฏอยู่ในไตรภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพระมหาธรรมราชาลิไท (พญาลิไท) แสดงให้เห็นว่าคติไตรภูมิอยู่ในมโนทัศน์ของคนไทยและมีอิทธิพลต่อการตั้งชื่อช้างศึกเพื่อแสดงถึงพลังอำนาจของช้าง ดังที่ Sujjapun (2013) กล่าวว่าคติไตรภูมิในพระพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความเชื่อทางศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และทัศนคติทางสังคมและจริยธรรมของคนไทย

สำหรับการตั้งชื่อคล้องจองกันนั้น นอกจากพบในชื่อช้างศึกแล้วยังปรากฏในชื่อของนายกองปีกขวาและปีกซ้าย เช่น พระยาพิชัยรณฤทธิ์ - พระยาพิชิตรณรงค์, พระยาราชสงคราม - พระยารามรณภพ, หลวงหฤทัย - หลวงอภัยสุรินทร์ ฯลฯ อีกทั้งส่วนใหญ่มักพบในพระนามของเจ้านายหรือชนชั้นสูง เป็นธรรมเนียมปฏิบัติต่อเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ดังหลักฐานพระนามของพระราชโอรสและพระราชธิดาในรัชกาลที่ 5 ที่ประสูติแต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง คือ พาหุรัตมณีมัย - มหาวชิราวุธ - ตรีเพ็ชรุตม์ธำรง - จักรพงษ์ภูวนาถ - ศิริราชกกุธภัณฑ์ - อัษฎางค์เดชาวุธ - จุฑาธุชธราดิลก - ประชาธิปกศักดิเดชน์ โดยพระนามพระราชโอรสล้วนมีความหมายเกี่ยวข้องกับศาสตราวุธในพระมหากษัตริยาธิราชทั้งสิ้น (Silpawattanatham, 2025) พระนามของพระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ประสูติแต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง คือ อุบลรัตนราชกัญญา - มหาวชิราลงกรณ (รัชกาลปัจจุบัน) - สิรินธรเทพรัตนสุดา - จุฬาภรณวลัยลักษณ์ (Boran nan ma, 2019)

การเล่นสัมผัสคล้องจองยังพบในชื่อประตูพระบรมมหาราชวังกรุงรัตนโกสินทร์ทั้งชั้นนอกและชั้นใน เช่น ชื่อประตูชั้นนอกประกอบด้วย วิมานเทเวศร์ - วิเศษไชยศรี - มณีนพรัตน์ - สวัสดิโสภา - เทวาพิทักษ์ - ศักดิ์ไชยสิทธิ์ - วิจิตรบรรจง - อนงคารักษ์ - พิทักษ์บวร - สุนทรทิศา - เทวาภิรมย์ - อุดมสุดารักษ์ (Royaloffice, 2022) การตั้งชื่อให้มีสัมผัสคล้องจองสะท้อนระบบความคิดของคนไทยที่มีระเบียบแบบแผนในการจัดเรียงลำดับบุคคล สัตว์ หรือสิ่งต่าง ๆ ในสังคมเพื่อแสดงความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน อีกทั้งสะท้อนว่าคนไทยมีความประณีตและนิยมความงามทางวรรณศิลป์อย่างที่เรียกว่า เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน ซึ่งทำให้ชื่อมีความไพเราะสละสลวยและจดจำได้ง่าย

นอกจากนี้ ชื่อดังกล่าวข้างต้นยังมีความหมายที่เป็นสิริมงคลในด้านต่าง ๆ แสดงถึงความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับชื่อว่ามีอำนาจที่สามารถดลบันดาลให้ผู้ครอบครองหรือผู้เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นได้รับผลตามที่ปรารถนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tongkamkanlaya (2009) ที่ศึกษาลักษณะภาษาในการตั้งชื่อเรือหลวงไทยซึ่งเป็นชื่อที่กองทัพเรือได้รับพระราชทานจากพระมหากษัตริย์ พบการใช้คำที่สื่อความหมายเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ อำนาจ การรบ สงคราม ชัยชนะ ชื่อประเทศ เทวดา ความเร็ว เป็นต้น สะท้อนความเชื่อว่า

ชื่อเรือสามารถสร้างขวัญกำลังใจในการรบให้แก่ทหารเรือได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mueansamai (2019) ที่ศึกษาการตั้งชื่อสุนัขในประเทศไทยพบว่า มีกลุ่มความหมายบางกลุ่มที่เป็นสิริมงคลและสะท้อนถึงความปรารถนาของคนไทย เช่น ความหมายเกี่ยวกับความมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ ความรัก ความสุข ความเป็นเลิศ เป็นต้น

ส่วนการศึกษาชื่อช้างในปัจจุบันนั้นพบในงานวิจัยของ Nak-ang et al. (2025) ที่ศึกษาประเภทความหมายของชื่อช้างไทยและความเชื่อที่ปรากฏจากชื่อช้างไทย โดยเก็บข้อมูลชื่อช้างจากศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย วังช้างอยุธยา แล เพนียด และสื่อออนไลน์พบว่า มีความหมายเกี่ยวกับคุณลักษณะ พืช สถานที่ สิ่งก่อสร้าง ศาสนา ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สิ่งของเครื่องใช้ มนุษย์ สัตว์ และอาหาร รวมถึงเชื่อว่าช้างเป็นสัตว์ที่มีเสน่ห์ สง่างาม และเป็นที่รัก เป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง เป็นสัญลักษณ์แห่งความมงคล เป็นสัตว์ที่มีบุญวาสนา และเป็นสัตว์เสริมบารมีพระมหากษัตริย์ ผลการวิจัยของ Nak-ang et al. สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องชื่อช้างศึกไทยในประเด็นความหมายเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ที่มีค่า (อัญมณี) ศาสนา (ความดี, บุญ) รวมถึงประเด็นความเชื่อเรื่องบุญ และความเชื่อเรื่องช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมีของพระมหากษัตริย์

เมื่อศึกษาข้อมูลชื่อช้างที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ไทยในปัจจุบันพบว่า ไม่ปรากฏคำในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับทหาร ศึกสงครามหรือการรบ การฆ่าหรือความตาย เนื่องจากไม่มีพระราชภารกิจที่ใช้ช้างในการศึกสงคราม คงเหลือเพียงใช้ช้างเป็นเครื่องประกอบพระบารมี ดังชื่อช้างหลวงประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ. 2489-2559) เช่น พระเศวตอดุลยเดชพาหน ภูมิพลนวนาถบารมี ทุติยเศวตกรีกมุทพรรโณภาส บรมกมลาสนวิศุทธวงศ์ สรรพมงคลลักษณ์คเชนทรชาติ สยามราษฎรสวัสดิ์ประสิทธิ์ รัตนกุญชรนิมิตบุญญาธิการ ปรมินทรมิตรสารศักดิ์เลิศฟ้า (National Library of Thailand, n.d.) ซึ่งใช้คำในกลุ่มความหมายอันเป็นสิริมงคลเกี่ยวพระมหากษัตริย์ บารมี ความเจริญ ลักษณะของช้างเผือก ชื่อประเทศ ราษฎร บุญญาธิการ อัญมณี และความเป็นเลิศ ในขณะที่ชื่อเรือหลวงไทยดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นมีการใช้คำที่สื่อความหมายเกี่ยวกับอำนาจ การรบ สงคราม และชัยชนะ เช่น ร.ล.อุดมเดช ร.ล.สู้ไพรินทร์ ร.ล.ปราบปรปักษ์ เรือสงครามครรชิต เป็นต้น (Tongkamkanlaya, 2009) แสดงให้เห็นว่าการตั้งชื่อที่เป็นสิริมงคลเป็นความเชื่อและค่านิยมที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แต่มีการเลือกใช้คำที่สื่อความหมายแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์และบริบทของยุคสมัย

References

Boran nan ma. (2019, May 17). ***Thamniam kan tang phranam khlong chong*** [The Customs of Naming Royalty with Rhyming Words]. Facebook. https://www.facebook.com/share/p/1CoWi9s63e/

Chula Radio Plus. (2022, February 19). ***"Thotsawatan" awatan sip pang khong phra narai*** ["Dasavatara" the ten avatars of Vishnu]. https://curadio.chula.ac.th/Program-Detail.php?id=11929

Intangible Cultural Heritage of Thailand. (2023, January 30). ***Prapheni lae phithi phuea khwam pen siri mongkhon khong chiwit: Prapheni kan tham bun nai phutthasatsana*** [Traditions and rituals to promote auspices in life: The Buddhist traditions of making merit]. Department of Cultural Promotion. https://ich-thailand.org/article/detail/63d78c26ceb64ebe6772cb8d

Jabjainai, T., & Chinakarapong, O. (2023). Cognitive semantics of animal names in the northern dialect, Chiangrai province. ***Journal of MCU Peace Studies***, *11*(1), 95-105. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/253180

Khotchaphet, S., Poolpol, Y., & Bunkitsophon, S. (2024). Ethnosmantic: Studying language to access the cognitive systems of ethnic groups and observations on componential analysis, semantic categorization, and folk taxonomic methods from research on kinship terms, color terms, surname naming, and toponyms in the Thai language. ***Rajabhat Maha Sarakham University Journal,*** *18*(3), 1-13. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/277590

Krittupthong, S. (1988). ***The analysis of battle strategy in Lilit Talengphai*** [Unpublished Master's Thesis]. Srinakharinwirot University.

Mahamontri, W. (2014). ***Lokkathat khong khon thai chak phasit*** [The worldviews of Thai people from proverbs]. Silverstar Printing.

Mueansamai, P. (2019). The naming of dogs in Thailand: A reflection of Thai society. ***Manutsayasat Wichakan,*** *26*(2), 316-346. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/abc/article/view/139989

Nak-ang, K., Mangjiw, P., Sirilerd, R., Treenop, S., & Jiaphong, S. (2025). Thai elephant names: Analysis of meanings and beliefs. ***Aksara Pibul Journal,*** *6*(2), 1-16. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/APBJ/article/view/275516

National Library of Thailand. (n.d.). ***Chang mongkhon*** [Auspicious elephants]. https://www.nlt.go.th/service/1565

Netrananda, A. (2018). A study of Lilit Taleng Phay in the appreciative literature book volume 5 for the preparation of Thai literature teaching in the upper secondary level. In ***Proceedings of the 56th Kasetsart University Annual Conference*** (pp. 723-731). Kasetsart University Knowledge Repository. http://doi.org/10.14457/KU.res.2018.300

Office of Literature and History. (2012). ***Traiphumi katha chabap thot khwam khong khrongkan wannakam ASEAN*** [Tribhumikatha: A modernized version by the ASEAN literature project]. The Fine Arts Department.

Paramanuchitchinorot. (2000). ***Lilit Taleng Phai*** (3rd ed.). Kurusapha Ladphrao.

Phanuphatharathanavat, N. M., Hang, T. T., Petkaew, C., & Saisang, P. (2022). Roles of white elephants in early Rattanakosin literature. ***Journal of Humanities and Social Sciences Review Lampang Rajabhat University,*** *10*(3), 73-89. https://so15.tci-thaijo.org/index.php/jhssrlpru/article/view/2705

Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). (2012, February 17). ***Charuek pho khun ram kham haeng dan thi 1*** [King Ram Khamhaeng inscription side 1]. https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/image_detail/48

Princess Maha Chakri Sirindhorn Foundation. (2012). ***Namanukrom phra maha kasat thai*** [Directory of Thai kings] (2nd ed.). Nanmeebooks.

Rayanasakha, P. (2017). The analysis of speech communication on the Buddhist principles in Thai literary works: Lilit Taleng Bai. ***Journal of Graduate Studies Review,*** *13*(3), 12-22. http://gjn.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2018/05/002-ประสงค์-รายณสุข.pdf

Rodloy, C. (1995). A Study of Lilit Taleng Pai Literature Written by Somdej Phra Maha Samana Chao Krom Phra Paramanujitajinorosa for Teaching Thai Language. ***Kasetsart Journal (Social Sciences)***, *16*(2), 125-130. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/kjss/article/view/243702

Royal Institute of Thailand. (2013). ***Photchananukrom chabap ratchabandittayasathan pho.so. 2554*** [The Royal Academy Dictionary B.E. 2554] (2nd ed.). Nanmeebooks.

Royaloffice. (2022, November 1). ***Pratu chan nok rop kamphaeng phraborommaharatchawang 12 pratu*** [The 12 outer gates of the grand palace]. https://www.royaloffice.th/01/11/2022/ประตูพระบรมมหาราชวัง/

Silpawattanatham. (2025, January 8). ***Phra nam khlong chong khong phra ratchasantatiwong nai ratchakan thi 4-5*** [The rhyming names of the royal children of King Rama IV and King Rama V]. https://www.silpa-mag.com/history/article_146185

Siri-issranan, R. (Ed.). (2010). ***Phra ratchaphongsawadan krungsi ayutthaya chabap phan chantha numat (choem) lae ekkasan uen*** [The Ayudhya royal chronicles by Phanjanthanumat (Jerm) and other documents]. Sripanya.

Siriwittayacharoen, C. (1976). ***An aesthetic study of Lilit Talengphai*** [Master's thesis, Chulalongkorn University]. CUIR. https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.1976.461

Sujjapun, R. (2013). Influences of Trai Bhum beliefs on literary creation. ***Journal of Humanities and Social Sciences,*** *5*(1), 1-34. https://e-journal.sru.ac.th/index.php/jhsc/article/view/83

The Fine Arts Department. (2005). ***Chang: Ekkasan prakop kan chat nithatsakan nueang nai warokat chaloem phra chonnamayu 50 phansa somdet phra theppharat ratsuda sayam borommarat chakumari lae wan anurak moradok thai pracham pi 2548*** [Elephants: A document for the exhibition of the celebration of the 50th birthday of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn and the 2005 Thai Heritage Conservation Day]. https://www.finearts.go.th/storage/contents/2021/09/file/dzwSx7G7axT5fQke7mLNVi4UmS5lJrLFtjLyIngc.pdf

The Fine Arts Department. (n.d.-a). ***Lion-like mythical creature of Himvanta.*** Database of the Royal Crematorium and accessories. https://phramerumas.finearts.go.th/item.php?itemID=66

The Fine Arts Department. (n.d.-b). ***Phra narai thepphachao kao kae khong hindu*** [Vishnu: An ancient deity of Hinduism]. https://www.finearts.go.th/main/view/24833

The Fine Arts Department. (n.d.-c). ***Phra sri araya mettrai cha ma ubat muea dai*** [When will Maitreya be born?]. https://www.finearts.go.th/promotion/view/27322

The Fine Arts Department, Ministry of Culture. (2018). ***Samut phap sat himmaphan*** [A picture book of Himmapan mythical creatures]. D-Library, National Library of Thailand. http://digital.nlt.go.th/dlib/items/show/18849

Tongkamkanlaya, W. (2009). ***The characteristics of the Thai language naming His Majesty Thai ship*** [Master's thesis, Kasetsart University]. KU Intellectual Repository. https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/KU.the.2009.1018

Visuddhibedya, L. (1979). ***Elephants in Sanskrit and Pali literatures*** [Master's thesis, Chulalongkorn University]. CUIR. https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.1979.564

Woradejnaiyana, K., & Hongsuwan, P. (2020). The elephant in Isaan literature: Assembly created the identity and cultural meaning. ***Journal of MCU Peace Studies,*** *8*(1), 233-246. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/234912